



DARIUS LIUTIKAS
Socialinių tyrimų institutas

MODERNI PILIGRIMYSTĖ – SKIRTINGŲ VERTYBIŲ IŠRAIŠKA

Modern Pilgrimage – Manifestation
of Different Values

SUMMARY

The purpose of this article is to discuss the variance contemporary conceptions of pilgrimage. The pilgrimage is a way to demonstrate different values and personal or collective identities. We distinguish traditional (religious) and modern (secular) pilgrimage. The concept of modern pilgrimage includes journeys to the valued sites, objects and events. The principal places of modern pilgrimage are associated with national, cultural and sport values, also personal places. This paper presents the main geographical aims of modern pilgrimage and also attempts to disclose other peculiarities of modern pilgrimage. The comparison of traditional and modern pilgrimage shows that structuralization and ritualization are more characteristic of the traditional religious pilgrimage as is hardship on the journey (travelling by foot). For both types of journeys inherent similar social and economic factors influence the journey, forms of journey, and phases of travelling.

SANTRAUKA

Šiame straipsnyje aptariama pakitusi piligrimystės samprata. Šiandien piligrimine kelione išreiškiamos skirtingos vertybės, asmeninis ir kolektyvinis tapatumas. Išskiriamos tradicinės (religinės) ir modernios (sekuliarios) piligriminės kelionės. Modernia piligrimystėje asmuo siekia išreikšti skirtingas gyvenimo vertybes, tačiau dažniausiai išreiškiamos tautinės, kultūrinės ir sporto vertybės. Straipsnyje pristatomi pagrindiniai modernios piligrimystės geografiniai tikslai. Nagrinėjamas religinės ir modernios piligrimystės santykis, išskiriami pagrindiniai tradicinės religinės bei modernios piligrimystės skiriamieji bruožai.

RAKTAŽODŽIAI: moderni piligrimystė, religinė piligrimystė, vertybinė kelionė.

KEY WORDS: modern pilgrimage, religious pilgrimage, valuistic journey.

IVADAS

Visi žinome tūkstančius metų gyvuojančią religinės piligrimystės tradiciją. Tai – dvasinių motyvų skatinama kelionė aplankyti šventųjų vietų ar šventų objektų, susitikti su dvasiniais lyderiais ir religijos vadovais. Tradicine religine prasme, piligrimystės vietos susijusios su religijos atsiradimu, jos įkūrėjų, pranašų, šventųjų gyvenimu ir mirtimi, jų relikvijomis. Daug tradicinės religinės piligrimystės vietų susiję su įvairiais religiniais mistiniais reiškiniais: apsireiškimų vietos, malonėmis garsėjančių paveikslų ar skulptūrų vietos, kitos stebuklingų galių (pvz., šventi šaltiniai) turinčios vietos. Be to, piligrimystės vietos – tai ir religijos administraciniai centrai, dvasinių autoritetų gyvenimo vietos.

Tačiau šiandieninė visuomenė veikiamą globalizacijos vis labiau leidžia susimaišyti *sacrum* ir *profanum* sferoms. Tai ypač pastebima analizuojant piligrimystės reiškinį, kuris įgauna naujas formas, peržengiančias įprastą religinę praktiką. Religinė piligrimystė tampa vertybine kelione, kurios tikslas ne tik

šventa, bet ir vertybiškai gerbtina vieta ar įvykis.

Piligrimystė įgauna platesnę reikšmę ir tampa vertybinio idealo išraiškos ar paieškos kelione, asmeninio ir kolektyvinio tapatumo konstravimo ir demonstravimo vieta. Piligrimystės metu keliautojas išgyvena įvairius fizinius, emocinius ir dvasinius potyrius. Kelionės dalyviams tai proga apmąstyti gyvenimo prasmę, vertybes, santykius su kitais žmonėmis. Kelionės metu išreiškiamas ir užtvirtinamas tapatumas, pasaulėvaizdis ir vertybės.

Tai pastebi ir britų piligrimystės reiškinio tyrėjai Simon Coleman ir John Elsner teigdami, kad nepaisant visuomenės pokyčių, permainingų tapatumo suvokime ir komunikacijų technologijose, piligrimystė įrodo savo sugebėjimą prisitaikyti prie sekuliarios modernybės inovacijų ar net jas pasisavinti.¹

Šiuo straipsniu siekiama išgryninti piligrimystės sampratą ir tikslo vietas, nustatyti pagrindinius tradicinės religinės piligrimystės bei modernios piligrimystės skiriamuosius bruožus.

PAKITUSI PILIGRIMYSTĖS SAMPRATA

Šiandien tokie visą visuomenę veikiantys socialiniai, ekonominiai veiksniai kaip globalizacija turi tiesioginės įtakos individų vertybėms ir tapatumui bei nulemia modernios piligrimystės augimą. Globalizacija su jos skirtingumais vertybių skalėje žlugdo įsitikinimus ir bendrą sutarimą, kas yra tiesa, o kas ne. Globaliame pasaulyje nėra

absoliučios tiesos, tiesa priklauso nuo kiekvieno asmens pasirinkimo. Vyrauja tiesos pliuralizmas, religijų ir ideologijų išpažinėjai žino kitas įsitikinimų sistemas ir vis labiau tampa neįmanoma pasirinkti vieną jų kaip absoliučią tiesą. Nebėra jokio teisingumo ar klaidingumo kriterijaus ir jokio mastelio, kuris būtų arba turėtų būti visų priimtas.

Globalioje erdvėje, kaip pastebi B. Meyer ir P. Geschiere, „yra daug empirinių įrodymų, kad žmonių susirūpinimas būti įtrauktiems į neturinčių ribų globalinius srautus, atrodo, yra priežastis ieškoti nekintamų orientacinių taškų ir veiksmų sistemų, bei lemia pastangas patvirtinti senas ir konstruoti naujas ribas.“² Taigi globalizacija stimuluoja skirtingų rūšių lokalumo atradimą. Tai pasireiškia reikalingumu „surasti visame pasaulyje vietą“.

Tokie globalizacijos veiksniai kaip varotojiškumas, individualizmas, orientacija į materialumą, konkurencija, naudos siekis kartu su sekularizacijos, religinio atgimimo, privatumo, religijos suprekinimo, lokalumo idėjomis tiesiogiai veikia religinę piligrimystę ir leido susiformuoti ir iškilti modernios piligrimystės fenomenai. Piligrimystė tampa ne vien tik kelionė, susijusi su religija, bet ir atmosferos, vertybių sistemos užtikrinimo, asmeninės tiesos ieškojimo kelione.

Modernios piligrimystės iškilimui turėjo įtakos ir pačios piligrimystės apibrėžtis, kuria šiandien siekiama apibrėžti tiek religinius, tiek sekularius vertybinės kelionės tikslus. J. D. Clift ir W. B. Clift teigė, kad piligrimystė yra archetipinis žmonijos patirties pavyzdys, „piligrimystė yra kelionė, ritualas, paminėjimas, paieška kažko, ko kartais piligrimai negali išreikšti žodžiais, galbūt netgi kažkas, ko piligrimas iki galo nesuvokia.“³ Kai kurie piligrimystės tyrėjai ją apibrėžė įtraukdami religinius, pusiau religinius ir sekularius kelionės tikslus bei atsižvelgdami tiek į žemiškos, tiek į virtualios ar metaforinės piligrimystės idėjas. Alan Morinis teigė, kad „piligrimystė yra

asmens, ieškančio vietos ar būvio, kelionė, kuria jis ar ji tikisi išreikšti vertybinį idealą.“⁴ Vertybinis idealas, puoselėjamas piligriminių kelionių metu, gali asocijuotis su dievybe, šventaisiais ar įkūnyti nacionalinius, kultūrinius ar kitus kolektyvinius idealus (pvz., sporto renginiai), tai gali būti ir atskiro individo unikalios vertybės. Taigi ir tas asmuo, kuris keliauja į jam vienam svarbią vietą, taip pat gali būti piligrimas.

Panašiai teigia S. Coleman ir J. Elsner⁵, argumentuodami, kad jei mes primame vieną Emilio Durkheimio požiūrio į šventybę aspektą – supratimą, kad šventybė kai kuriais atžvilgiais įkūnija ir reprezentuoja visuomenės idealus – galime manyti, kad piligrimystė šiandien įgauna naujas formas, peržengiančias tradicines religines praktikas. Mes pašventiname erdvę, kurią garbiname ar gerbiame per joje įgautus potyrius, patirtus vaizdus, garsus, įžengimo ritualus. Šventa erdvė nevisuomet atvira, dažnai ji apribota įžengimo ir išėjimo veiksniais, todėl privalu atlikti piligriminę kelionę norint ten patekti.

Jeigu šventybė simbolizuoja kolektyvines patirtis, tuomet nenuostabu, kad „religinius“ jausmus sukelia sportiniai įvykiai, Tautos mobilizacija pavojaus grėsmėje ar išsivadavimo metu. Taigi E. Durkheimas šventybę suvokė ne kaip dvasinę realybę, bet kaip visuomenės jėgų produktą.⁶ Kolektyvinis visuomenės gyvenimas suteikia pradžią tiek profaniškam kasdieninės veiklos pasauliui, tiek sakraliam etinių ir moralinių vertybių – idealų, kuriais vadovaudamasi visuomenė siekia gyventi – pasauliui. Visuomenei būdinga kurti sakrali-

nius objektus, sudievinți žmones, daiktus ir idėjas.⁷

Taigi „piligrimystė yra tiek tikra kelionė, tiek simbolinė ar metaforinė, kurioje vyksta dvasiniai ir / ar socialiniai pokyčiai.“⁸ Piligrimystės motyvai priklauso nuo piligrimo asmeninio gyvenimo istorijos, patirties, gyvenimo būdo, socialinės ir kultūrinės įtakos. Kiekviena kelionė gali pasiremti ir ankstesnėmis tradicijomis. Svarbu atkreipti dėmesį ir surasti pasaulėžiūros ir konkrečius ryšius, kurie sieja piligrimystės tradiciją su sociokultūriniu, politiniu ir ekonominiu kontekstu, kuriame ji įtvirtinama.

Šiandieniniai piligrimai visų pirma identifikuoja save kaip asmenis, dėl dvasinių ar vertybinių motyvų keliaujančius į šventą ar gerbtiną vietą. Taip sprendžiama tapatumo, savęs įprasminimo ir suvokimo problema. Tapatumo samprata pirmiausia ir pasireiškia gebėjimu apibūdinti save, kiekvienoje situacijoje išskirti save identifikuojančius požymius.

Postmodernus tapatumas, anot žymaus sociologo Zygmunto Baumano,

ne tik fragmentiškas, bet ir praeinantis, be suvaržymų, besikeičiantis, laikinas. Z. Baumano tikro piligrimo įvaizdis artimas modernybei – piligrimystė kyla iš būtinybės, bijant pasiklysti dykumoje, tai yra veiksmas, siekiantis betikslei kelionei suteikti tam tikrą tikslą. Būti piligrimu reiškia ne tik eiti, bet eiti turint tikslą.⁹

O sustabarėjimo ir apribojimų siekiančiai išvengti postmoderniai gyvenimui, suvokiamai kaip trumpalaikių fragmentų seka, labiau tinka bastūno, valkatos, turistų ir žaidėjo metaforos. Šiems gyvenimo stiliams būdingas fragmentiškumas bei nutrūkstumai, laisvė nuo įsipareigojimų. Jei modernybei rūpėjo tapatumo konstravimas, vientisumo ir stabilumo klausimai, tai postmodernybei būdinga pasirinkimo laisvė.¹⁰

Vadovaujantis Z. Baumano metaforomis sprendžiame klausimą, kiek šiandieniniai piligrimai yra tikri piligrimai, ir kiek yra perėmę „bastūno, turistų, valkatos ar žaidėjo“ bruožų, kokią įtaką jie turi besiformuojančiam „vertybinio keliautojo“ tapatumui.

GEOGRAFINIAI MODERNIOS PILIGRIMYSTĖS TIKSLAI

Matome, kad visas piligrimines keliones galime suskirstyti į dvi dideles grupes. Tradicinė (religinė) piligrimystė – tai kelionės į vietas, susijusias su religija, moderni piligrimystė – kelionės į sekuliaras, su religija nesusijusias, vietas, kurios, priklausomai nuo asmens tapatumo ir vertybių, gali būti pačios įvairiausios.

Piligrimystės svarbiausia dalis yra konkreti vieta – religinė ar vertybinė

šventovė, unikalus kraštovaizdis, susikimo vieta, kuri pritraukia ne tik piligrimus, bet taip pat ir istorines, kultūrines, teologines, nacionalines, mistines ir kitas asociacijas.

Bendrai piligrimystė remiasi tikėjimu, kad tam tikra vieta yra skirtinga nuo kitų, ji yra ypatinga ir tarsi galingesnė nei kitos. Piligrimystės vieta bet kuriuo atveju turi būti pagrindinis kelionės tikslas.

Piligrimystės vietos dažniausiai yra ne pastovios, o kultūriškai sukonstruotos realybės dalis. Kultūriniai konstruktai yra visuomenės egzistavimo dalis. Piligrimystė panaudojama konstruojant konkrečias vietas, savitą kraštovaizdį, kuris pats taipogi sukelia daugybę reikšmių ir interpretacijų. Per ritualus, kitus socialinius veiksmus sukonstruotos vietos įgauna galią, kuri veikia vaizduotę vietas priskiriant amžinoms, šventoms ir panašiai. Tai žinodami mes galime kritiškai nagrinėti istorinį kontekstą, kuriame šie kultūriniai konstruktai pasireiškia.

Bendrai piligrimystės vietos formuoja dvejų tipų laukus: socialinį, kuriame jos yra žmonių susibūrimo vietos bei informacinį, kuriame jos užkoduoja vaizdinį legendą, pasakojimą, dainą, filmą ar kitais būdais, perduodamais socialiniame lauke.¹¹ Šie laukai apibrėžia geografinį plotą, kuriame konkreti vieta yra žinoma ir iš kurio keliauja piligrimai. Kuomet konkrečios vietos dalinasi panašiais ar persidengiančiais laukais, jos gali tiesiogiai konkuruoti dėl piligrimų. Tačiau dažniau pripažįstamas tam tikras vietos rangas arba įkūnijami skirtingi idealai.

Šventosios vietos, jų formavimasis, raida, klasifikacijos tiek Lietuvoje, tiek pasaulyje aptartos kituose autoriaus straipsniuose.¹² Šiame straipsnyje jau minėtos, ir svarbiausios, šventųjų vietų rūšys: vietos, susijusios su šventųjų kultu; apsireiškimų ir stebuklingų galių turinčios vietos; vietos, susijusios su religijos raidos įvykiais. Pagrindines religinės piligrimystės vietas galime išreikšti kartografiškai, išskirti tarptautinės,

nacionalinės, regioninės ir vietinės reikšmės vietas.

Modernios piligrimystės vietos gali būti itin individualios arba, priešingai, išreikšti kolektyvinį tapatumą ir vertybes. Dėl modernių piligrimystės vietų gausos ir kaitos išreikšti jas kartografiškai yra be galo sunku. Čia pasistengsime aptarti pagrindines jų grupes.

Modernia piligrimyste asmuo gali išreikšti skirtingas gyvenimo vertybes, tačiau dažniausiai išreiškiamos tautinės, kultūrinės ir sporto vertybės. Pavyzdžiui, siekdami išreikšti tautinį tapatumą, tūkstančiai Lietuvos piliečių 1999 m. plūdo žiūrėti Jano Mateikos 1878 m. nutapyto paveikslo *Žalgirio mūšis*, kai jis buvo eksponuojamas Vilniuje, Taikomosios dailės muziejuje. Kartu su paveikslu buvo eksponuojamos Žalgirio mūšio vėliavos, to meto ginkluotė. Iš viso parodoje, vykusioje nuo balandžio 14 d. iki rugsėjo 10 d., apsilankė beveik 200 000 žmonių.

Vertybiškai svarbios piligriminės kelionės pavyzdys gali būti politinė piligrimystė – kelionė į tautos istorijai ar valstybiškumui svarbią vietą, taip pat kelionė siekiant pagerbti dabarties ar praeities politinius lyderius. Tauta ir tautiškumas yra reikšminga vertybė daugeliui žmonių. Kiekviena tauta turi tradicijas lankyti jos herojų kapus, mūšių vietas ar nacionalinio pasididžiavimo monumentus. Politinės piligrimystės pavyzdžiai yra ir masiniai žmonių judėjimai iškilus pavojui tautai, siekiant jos išsivadavimo ar dienomis, kuomet prisimenama Tautos istorija ir galia. 1989 m. rugpjūčio 23 d. Baltijos šalių nepriklausomybės siekio simboliu tapo Baltijos kelias, į kurį susikibti rankomis

plūdo Lietuvos, Latvijos ir Estijos politiniai piligrimai. Kelionė į šią politinę akciją, kaip ir kelionės į didžiausius Lietuvos Sąjūdžio laikų mitingus, išreiškė aiškias žmonių vertybines nuostatas dėl tautos likimo. Šių piligriminių kelionių kulminacija tapdavo euforinė bendrumo atmosfera skanduojuant Lietuvos vardą ar giedant jos himną.

Kelionės į Olimpines žaidynes žinomos nuo antikinės Graikijos laikų. Šiandien ne tik Olimpines žaidynes, bet ir pasaulio ar atskirų žemynų skirtingų sporto šakų čempionatai pritraukia didžiules modernių piligrimų mases. Sporto fanai, apsiginklavę nacionalinėmis vėliavomis, mylimos komandos atributika, dėvintys specialią aprangą ir vykstantys į tolimiausias pasaulio vietas yra tikrieji šiuolaikiniai piligrimai. Mylimi sportininkai dažnai tampa garbinimo objektais, o Lietuvoje populiariausia sporto šaka – krepšinis – netgi vadinaamas antrąja religija.

Kultūros renginiai (dažniausiai muzikos koncertai) taip pat pritraukia didesnes minias modernių piligrimų. Populiarios muzikos žvaigždės, ypač jei yra itin charizmatiškos, prilygsta gyviems dievams ar deivėms. Be to, piligrimai, pripažįstantys menininko talentą ar jo menines idėjas, lanko dailės ar kitus meno kūrinius, menininkų parodas.

Dažna piligrimystės vieta yra žmogaus, su kuriuo siekiama tapatintis ar kurio vertybės yra artimiausios, kapas. Žmonių mirties vietas, kapai, neabejotinai siejasi su transcendencija, kapinėse keliami absoliučios būties ir gyvenimo prasmės klausimai. Mirusiųjų auto-

ritetų ir artimųjų mintys bei gyvenimo kelias turi įtakos gyvųjų likimams ir pasirinkimams.

Žymių žmonių kapai šiandien tampa išskirtinėmis modernios piligrimystės vietomis. Elvio Preslio kapas Greislande nuolat papuoštas gėlėmis, paveiksliukais ir popieriaus skiautelėmis su įvairiomis intencijomis. Kiti žymiausi pasaulyje kapai ir mauzoliejai, kaip Lenino Maskvoje, pritraukia minias gerbėjų ir turistų. Žymių ir mylimų žmonių mirtys sukuria naujas piligrimystės vietas (princesės Dianos palaidojimo vieta Kensingtono rūmuose). Netgi pačios žymių ir gerbiamų visuomenės veikėjų, menininkų, muzikantų, politikų laidotuvės pritraukia būrius piligrimų, siekiančių išreikšti pagarbą jų autoritetams (plg. V. Kernagio laidotuvės pritraukė minias jo gerbėjų bei visuomenės veikėjų).

Vietos, kuriose žuvo artimieji, taip pat tampa piligriminėmis. Sukuriama erdvė, kurioje artimieji gali išreikšti savo sielvartą, padėti gėlių, uždegti žvakės. Tokių vietų pavyzdžiai – tai autoavarijų, kuriuose žuvo žmonės, vietas, genocido ir egzekucijų vietas.

Tiek tikintys, tiek netikintys nuolat ieško savo tapatumo, šaknų. Keliaujama tėvų ir senelių pėdsakais, lankomos šalys ir miestai, kur jie gimė, augo, praleido jaunystę ar buvo priversti ten būti karo, tremties ar susiklosčius kitoms aplinkybėms. Tokios vietos, galimi kelionių maršrutai dažnai žinomi iš artimųjų pasakojimų.

Piligriminė kelionė – tai ir kelionė susitikti su gyvais žmonėmis, išpažįtančiais tas pačias vertybes ar gyvenimo

būdą (skautų sąskrydžiai, esperantininkų susitikimai), pasižyminčiais tapačia gyvenimiška patirtimi (karo veteranų susitikimai). Piligrimams reikia specialių susitikimo vietų, kurios tampa „šventomis“. Čia svarbu akcentuoti, kad susitikimas ar konferencija neturi būti darbo ar kasdieninio verslo kelionė. Kelionė turi sietis su atostogomis, kurios yra švento laiko rūšis.¹³

Lygiai kaip tradiciniai piligrimai keliauja susitikti su dvasiniais autoritetais (popiežiumi, garsiais dvasininkais ir atsiskyreliais), taip pat ir sekuliarūs piligrimai keliauja susitikti su nacionaliniais lyderiais, muzikos „dievais“. Jau E. Durkheimas pastebėjo, kad valdovams, aristokratams, politiniams lyderiams neretai priskiriamos sakralios savybės. Jiems reiškia išskirtinė pagarba, o jausmai, kurie apima bendraujant su tokiais žmonėmis, giminingi religi-

niamis jausmams, tad „daugybė tautų juos supainiojo“¹⁴.

Lankydamiesi išskirtinėse kultūrinėse, architektūrinėse ar gamtinėse vietose, piligrimai, tapatindamiesi su nesensančiais kūriniais, peržengiančiais individo gyvenimo trukmę, siekia tam tikro nemirtingumo formos, įsiamžinimo ir transcendencijos.

Pačioje tikslo vietoje piligrimai atlieka įvairius ritualus, kurie skiriasi priklausomai nuo lankomos vietos, piligrimų žinių ir patirties. Tiek modernūs piligrimai, tiek religiniai piligrimai iš kelionės parsiveža suvenyrų, devocionalijų, kurie yra ne tik ženklai, primenantys jiems matytus vaizdus, bet ir patvirtinimas draugams, kad jie tikrai toje vietoje lankėsi bei atliko piligriminę kelionę. Tokie suvenyrai padeda pažymėti pasikeitusį asmens statusą į patyrusio keliautojo, atlikusio piligriminę kelionę.

TRADICINĖS IR MODERNIOS PILIGRIMYSTĖS PALYGINIMAS

Tiek tradicinė, tiek moderni piligrimystė pasižymi daugeliu tų pačių bruožų. Pirmiausia abejomis kelionių rūšimis siekiama išreikšti asmeninį ar kolektyvinį tapatumą, priimtinas gyvenimo vertybes. Kaip ir tradicinė, moderni piligrimystė pasižymi dviem pagrindiniais bruožais – aiškiai išreikštu kelionės tikslu bei vertybinėmis nuostatomis, skatinančiomis tą tikslą pasiekti.

Pasak A. Morinio¹⁵, piligrimystės matrica sukonstruota iš dviejų polių ir judėjimo tarp jų. Jie atstovauja tobulumą, kuris yra nežinomas idealas, ir netobulumą, kurį sudaro visiems gerai žino-

mos gyvenimo aplinkybės. Nors šie poliai kiekvienoje kultūroje vaizduojami savais vaizdiniais, dažniausiai jie pasireiškia kaip priešingybė tarp įprastumo ir kitoniškumo, žinomumo ir mistikos, žmogiškumo ir dieviškumo, socialaus ir idealaus, netobulo ir tobulo, žemiško ir stebuklingo. Piligrimystės proceso esmė – judėjimas tarp šių polių. Piligrimystė tarpininkauja šioje opozicijoje ir suteikia įvairių sprendimų galimybę.¹⁶

Kaip jau ne kartą minėta, motyvacija yra svarbiausia visų minčių ir veiksmų, kurie lydi ir palaiko piligrimą kelionės metu. Kitas žingsnis – pati kelio-

nė, kurios eigą galime suskirstyti į kelis etapus: pasiruošimas, keliavimas, atvykimas, buvimas tikslo vietoje, grįžimas namo. Kiekvieno jų turinys priklauso nuo kelionės tikslų, kultūrinių ypatumų. Kelionės procesą iš dalies lemia socialinis reguliavimas, kuris skiriasi ir kultūriniu aspektu. Taip pat ir skirtingos piligriminės kelionės toje pačioje kultūroje gali turėti būdingas taisykles ir elgesio normas.

Religiniai piligrimai tiki, kad aplankę šventą vietą išspręs dvasines ar fizinės problemas, sustiprins tikėjimą. Religinė piligrimystė – tai glaudesnio santykio su dievybe ieškojimas, siekis padėkoti Dievui už jau patirtas malones, atlikti atgailą ir išpirkti nuodėmes, atsinaujinti dvasiškai. Be to, religinė piligrimystė – tai ir patogaus gyvenimo būdo atsisakymas, kasdieninių įpročių apribojimas. Skirtingai nuo modernios piligrimystės, nepritekliai ir nepatogumai kelionėje yra būdingas religinės piligrimystės bruožas, nes siekiama didesnės palaimos pasiekus tikslą. Nuo pirmųjų piligriminių kelionių iki šiandien išliko tradicija keliauti pėsčiomis, dažnai nuėinant didelius atstumus.

Tradicinės piligriminės kelionės nuo modernių skiriasi struktūros ir formalizavimo laipsniu. Modernūs piligrimai, skirtingai nuo tradicinių piligrimų labiau mėgstamų ritualų ir elgesio formulių, dažniausiai laisvai pasirenka savo elgesį. Formalioje tradicinės piligrimystės patirtyje akcentuojamas socialinis ritualas, simboliškumas, apibrėžtas elgesys, o neformalioje modernioje kelionėje piligrimų patirtis labiau au-

tentiška, tiesioginė ir individuali. Žinoma, yra ir išimčių, pavyzdžiui, ritualų kupinos sporto fanų išvykos. Visais atvejais individas, siekdamas įvykdyti numatytus tikslus, įtraukia socio-kultūrines institucijas.

Piligriminė kelionė – išskirtinis patyris ir unikali žmogaus gyvenimo patirtis. Vertybinėje kelionėje patiriami ypatingi, nekasdieniški išgyvenimai. Nepažįstamas kraštovaizdis, išsvajotos vietos pasiekimas, nauji socialiniai santykiai leidžia piligrimams giliau suprasti ir interpretuoti kultūrinės žinias apie pasaulį.

Būdingas piligrimystės komponentas – grįžimas į kasdieninį pasaulį. Šventa vieta yra galios ir išsigelbėjimo šaltinis, o vertybinė vieta – priartėjimas prie asmeninio idealo, tad grįžimas į namus pasireiškia noru įtraukti šias patirtis į kasdienybę. Kelionės patirtys gali turėti įtakos psichologiniams ir fiziniams piligrimo gyvenimo aspektams – sveikatai, savijautai ir dvasiniam gyvenimui.

Neretai piligrimystės patirtis sukelia pasikeitimus piligrimo gyvenime, pasikeičia vertybės, pasaulėžiūra, santykis su žmonėmis. Tas patirtas ryšys su kažkuo už kasdienybės ribų, su šventybe ar vertybe, suteikia piligrimo gyvenimui prasmę ir kryptį, dažnai tai suvokiama kaip tam tikras gydymas.¹⁷

Artėjant prie išvadų, lentelėje pateikiame tradicinės religinės ir modernios piligrimystės palyginimą. Nors šios kelionių rūšys savo vidiniais tikslais yra panašios, tačiau skiriasi geografinėmis vietomis, elgesio bruožais kelionės metu.

Lentelė. Tradicinės ir modernios piligrimystės palyginimas

	Tradicinė religinė piligrimystė	Moderni piligrimystė
Kelionės apibūdinimas	Religinė ir dvasinė kelionė	Sekuliari, gyvenimo būdo motyvuota kelionė
Kelionės tikslas	Šventos vietos: 1) Susijusios su religijos kilme, religijos centrais; 2) Susijusios su religijos įkūrėju, pranašų ir šventųjų gimimu, gyvenimu ir mirtimi; 3) Apsireiškimų vietos; 4) Šventųjų ir pranašų kapai; 5) Relikvijos, paveikslai, kiti stebuklingi kultūriniai ar gamtiniai objektai; 6) Esminės religijos vietos (gerai žinomi kulto objektai, specifiniai objektai, pvz., krikščionybėje kalvarijos); 7) Vienuolynai ir gyvi šventieji; 8) Religinio gyvenimo įvykiai (pvz., susitikimas su religiniu lyderiu, atsinaujinimo dienos ir kt.)	Gerbtinos ir vertybiškai artimos vietos ir įvykiai: 1) Susijusios su nacionalinėmis vertybėmis, nacionaliniai paminklai; 2) Susijusios su žymių menininkų, muzikantų, politikų, visuomenės veikėjų gimimu, gyvenimu ir mirtimi; 3) Žymių, nesusijusių su religija, žmonių kapai; 4) Meno darbai, išskirtinės gamtos vietos; 5) Asmeninio tapatumo vietos, tėvynė, ne darbo konferencijos, susitikimai su tu pačių vertybių žmonėmis; 6) Svarbūs laisvalaikio kultūriniai (koncertai, parodos) ir sportiniai (čempionatai, turnyrai) renginiai
Būdingi kelionės bruožai	Struktūruotumas, ritualizuotumas, religinis pamaldumas, tradicijų laikymasis, bendruomenės svarba, pasišventimas	Sekuliarizacija, privatumas, vartotojiškumas, individuali ir kolektyvinė patirtis
Socialiniai ir ekonominiai veiksniai, turintys įtakos kelionei	Laisvalaikis, piniginės lėšos, socialinis ir politinis pritarimas	
Kelionės formos	Pėsčiomis, autotransportu, traukiniu, laivu, lėktuvu	Autotransportu, traukiniu, laivu, lėktuvu
Kelionės dalys	Pasiruošimas, kelionė, kelionės tikslo pasiekimas, ritualai tikslo vietoje, grįžimas namo, laikotarpis po kelionės	
Sunkumai kelionės metu	Reikalingi, pageidautini	Nepageidautini

IŠVADOS

1. Šiandien globaliame pasaulyje tiesa priklauso nuo kiekvieno pasirinkimo, nebėra jokie visų priimto teisingumo ar klaidingumo kriterijaus, todėl stiprėja noras ieškoti atramos, nekintančių orientacinių polių ir vertybių sistemų. Tradicinė religinė piligrimystė įgauna naują pavidalą ir tampa vertybine kelione, pa-

sižyminti aiškiai išreikštu kelionės tikslu bei vertybinėmis nuostatomis, skatinančiomis tą tikslą pasiekti. Piligrimystės tikslas, apibrėžiamas vertybinio idealo išraiška ar paieška, yra konkretus ir gerai žinomas prieš kelionės pradžią. Piligrimų puoselėjamos vertybės gali sietis su religija, asmeninio dvasinio kelio

paieška, taip pat įkūnyti nacionalinius, kultūrinius ar kitus kolektyvinius idealus, arba tai gali būti atskiro individo unikali vertybė. Vertybinių kelionių motyvai priklauso nuo piligrimų asmeninio gyvenimo istorijos, patirties, gyvenimo būdo, socialinės ir kultūrinės įtakos.

2. Piligrimystės vietos dažniausiai yra kultūriniai konstruktai. Kelionė panaudojama įprasminant konkrečias vietas, formuojant tų vietų reikšmes ir simbolines prasmes. Modernūs piligrimai lanko kultūrinius, sporto ar nacionalinę reikšmę turinčius renginius, muziejus ir politiškai svarbius įvykius. Modernūs piligrimai taip pat ieško savo kilmės šaknų,

susitinka su tas pačias vertybes ir gyvenimo būdą išpažįstančiais žmonėmis, vertybiniais autoritetais. Be to, dažnai piligrimystės vieta yra išskirtinė ir asmeniškai reikšminga konkrečiam žmogui.

3. Lyginant tradicinę ir modernią piligrimystę paaiškėja šių kelionių rūšių panašumai ir skirtumai. Tradicinei religinei piligrimystei labiau būdingas struktūruotumas ir ritualizuotumas, šioje kelionėje labiau vertinami sunkumai ir nepritekčiai. Tiek tradicinei, tiek moderniai piligrimystei būdingi panašūs socialiniai ir ekonominiai veiksniai, turintys įtakos kelionei, kelionės formai, dalims, tikslo vietos įprasminimo siekiui.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Simon Coleman, John Elsner. *Pilgrimage: Past and present in the world religions*. – Cambridge MA: Harvard University Press, 2005, p. 220.
- ² Brigit Meyer, Peter Geschiere. Globalization and identity: dialectics of flow and closure. Introduction. // Brigit Meyer, Peter Geschiere. *Globalization and identity: dialectics of flow and closure*. – Oxford: Blackwell, 1999, p. 2.
- ³ Jean Dalby Clift, B. Wallace Clift. *The Archetype of Pilgrimage*. – New York, 1996, p. 9.
- ⁴ Alan Morinis. Introduction: The Territory of the Anthropology of Pilgrimage. // Alan Morinis (ed.). *Sacred Journeys. The Anthropology of Pilgrimage*. Greenwood Press, 1992, p. 4.
- ⁵ Simon Coleman, John Elsner. *Pilgrimage: Past and present in the world religions*. – Cambridge MA: Harvard University Press, 2005, p. 214.
- ⁶ Emile Durkheim. *Elementarios religinio gyvenimo formos*. – Vilnius: Vaga, 1999.
- ⁷ Ten pat, p. 327.
- ⁸ Jill Dubisch. *In a different place: Pilgrimage, gender, and politics at a Greek island shrine*. – Princeton NJ: Princeton University Press, 1995, p. 35.
- ⁹ Zygmunt Bauman. From pilgrim to tourist – o a short history of identity. // Stuart Hall, Paul

du Gay (eds). *Questions of cultural identity*. – London: Sage, 1996, p. 21.

- ¹⁰ Ten pat, p. 21.
- ¹¹ Alan Morinis. Introduction: The Territory of the Anthropology of Pilgrimage. // Alan Morinis (ed.). *Sacred Journeys. The Anthropology of Pilgrimage*. – Greenwood Press, 1992, p. 18.
- ¹² Darius Liutikas. Šventa erdvė – piligriminių kelionių tikslas. // *Liaudies kultūra*, Vilnius, 2005, Nr. 4, p. 42–47. Darius Liutikas. Piligriminių vietų tinklas Lietuvoje: geografinė retrospektyva. // *Geografijos metraštis*, Vilnius, 2005, Nr. 38, p. 147–163.
- ¹³ H. H. Nelson Graburn. Tourism: The Sacred Journey. // Valene L. Smith (ed.). *Hosts and Guests: the anthropology of tourism*. – University of Pennsylvania Press, 1989, p. 21–36.
- ¹⁴ Emile Durkheim. *Elementarios religinio gyvenimo formos*. – Vilnius: Vaga, 1999, p. 327.
- ¹⁵ Alan Morinis. Introduction: The Territory of the Anthropology of Pilgrimage. // Alan Morinis (ed.). *Sacred Journeys. The Anthropology of Pilgrimage*. Greenwood Press, 1992, p. 25.
- ¹⁶ Ten pat, p. 25.
- ¹⁷ Jean Dalby Clift, B. Wallace Clift. *The Archetype of Pilgrimage*. – New York, 1996, p. 152.